

АДАПТИРАНЕ НА УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ЧРЕЗ ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ¹

Минева, В.

докторант в ПУ „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията се прави анализ на адаптирането на учебното съдържание с използването на интерактивни методи въз основа на проведено изследване с 97 учители по метода полу-структурирано интервю. Анализират се предпочитания и прилагани практики. Очертават се перспективи за бъдеща работа по адаптиране на учебно съдържание с използване на интерактивни методи за ученици със специални образователни потребности /СОП/.

Ключови думи: адаптиране на учебно съдържание, интерактивни методи, ученици със СОП.

ADAPTATIONS TO CURRICULUM CONTENT WITH INTERACTIVE METHODS

Mineva, V.

PhD student in Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

Abstract. The article analyzes the adaptations to curriculum content with the use of interactive methods based on a study with 97 teachers using the semi-structured interview method. Preferences and practices are analyzed. Prospects are outlined for future work on adaptations to curriculum content using interactive methods for students with special educational needs.

Keywords: adaptations to curriculum content, interactive methods, students with special educational needs /SEN/.

Увод

Адаптирането на учебното съдържание се прилага най-често за обучението на ученици със специални образователни потребности /СОП/. От една страна, адаптирането на учебното съдържание се определя като компонент на ресурсното подпомагане на деца и ученици със СОП нормативно, в Закона за предучилищно и училищно образование. От друга страна, адаптирането на учебно съдържание се приема за елемент от интерактивното обучение и елемент на организацията на образователната среда в училище. В този контекст, адаптирането на учебното съдържание се явява интерактивен учебен дизайн, който подкрепя както децата/учениците, включително и децата/учениците със СОП, така и управлението на класната стая от учителя.

Основна част

Адаптирането на учебното съдържание е свързано с индивидуализиране на целите и задачите към всеки урок съобразно възможностите, интересите и потенциала на децата/учениците със СОП. Интерактивните методи благоприятстват участието на учениците със СОП в групи и екипи от ученици като повишават възможностите за заинтересованост към учебния материал и неговото научаване, позитивния емоционален

¹ Настоящата статия е финансирана по проект 2018-1-BG01-KA201-047854
Training of teachers as inclusive education ambassadors.

фон на преподаване или научаване на урока, инициативността и мотивацията за постигане на учебните цели. В процеса на учене чрез интерактивни методи, децата/учениците със СОП успяват да разберат учебното съдържание, да изпълнят успешно отделни учебни задачи, да получат увереност за собствени постижения и да овладеят учебното съдържание с удоволствие. Отбелязаните аспекти на процеса на учене с използване на интерактивни методи са възможни благодарение на основните характеристики на интерактивността:

- активно участие на всички деца/ученици и на учителя;
- ефективна интерперсонална комуникация между децата/учениците /с и без СОП/ и между децата/учениците и учителя;
- резултативно общуване, което може и включва отделни знаци на алтернативните системи на комуникация или знакови символи;
- динамично сътрудничество на участниците и ясно открити елементи на групова и/или екипна работа;
- емоционално позитивен психо-климат и евристични преживявания;
- разнообразни средства /включително помощни средства, адаптивни и асистиращи технологии/ и начини на работа с различни по вид и степен на сложност материали и учебни ресурси;
- формиране на комуникативни и социални умения у децата/учениците като изграждане на умения за преценка на конкретната ситуация, вземане на решения в екстремални или сложни ситуации, представяне на собствена позиция и отстояването ѝ, взаимодействия в съответната група;
- автентична обратна връзка в реално време;
- и др.

Интерактивните методи са с висока степен на ефективна приложимост за адаптиране на учебното съдържание поради своята универсалност и възможност за приложение към:

- различни възрастови групи,
- различен средови контекст в училищното пространство,
- обучаеми с различни нива на перцепция, разбиране и овладяване на нова информация,
- учебно съдържание от различни учебни предмети,
- различни стилове на преподаване и различни стилове на учене.

Методика на изследването

Хипотеза. Допуска се, че интерактивните методи допринасят за най-ефективно адаптиране на учебното съдържание за деца/ученици със СОП.

Задачи. Поставени са следните задачи:

- уточняване на нивото на знания на участниците относно най-подходящия тип адаптиране на учебното съдържание за деца/ученици със СОП и относно видовете и нивата на сложност на интерактивните методи.
- композиране на въпроси за полу-структурирано интервю.
- анализ на получените резултати.

Участници в изследването. Участници в изследването са 97 учители, които работят с деца/ученици със СОП. От тях 34 са детски учители, 32 начални учители и 31 учители в прогимназиален етап.

Процедура. С участниците в изследването се дискутират предварително подготвени 14 въпроса. Въпросите, които са свързани със знанията за най-подходящия тип адаптиране на учебното съдържание са два и са от затворен тип. Участниците имат право да изберат само едни отговор за най-подходящия тип адаптиране на учебното съдържание. Отговорите са компоненти от пространствата: модификация и диференциация на учебното съдържание, като модификацията е посочена и като обобщаващо пространство за да се провери познаването на основните аспекти на адаптиране на учебното съдържание. Останалите 12 въпроса са включени към полу-структурираното интервю.

Резултати и дискусия

Уточняването на знанията на участниците относно типовете адаптиране на учебното съдържание за ученици със СОП се осъществява чрез 2 въпроса. Резултатите, свързани с предпочитаните типове адаптиране на учебното съдържание /АУС/ за ученици със СОП от участниците в изследването са представени в таблица 1.

Таблица 1

ТИП АДАПТИРАНЕ НА УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ	
продукти от дейността на ученика	43 %
основно въвеждане в проблематиката	11 %
намаляване на обема на учебното съдържание	8 %
промяна на времето за учене	7,5 %
промяна на трудността на съдържанието	5,5 %
извеждане на алтернативни цели	5 %
увеличаване на нивото на подкрепа	4,5 %
съобразяване със стила на учене на ученика	4 %
промяна на стила на преподаване	4 %
увеличаване на степента на участие	3,5 %
модификация на учебното съдържание	3 %

Така избраните предпочитани типове АУС от участниците в изследването са отражение на педагогическия опит, който притежават, педагогическата им интуиция и работата им с ученици със СОП съвместно с ресурсен учител. Прави впечатление от получените резултати, че за най-подходящ тип АУС е избран „по продукти от дейността на ученика“. Този тип АУС е най-ясен по отношение на получените резултати от работата на ученика и за учителя оценяването става сравнително лесно. С най-нисък резултат като подходящ тип АУС е посочен типа „модификация на учебното съдържание“ на ученика със СОП. Вероятно за участниците в изследването този тип АУС не е достатъчно познат като понятие или като структурен компонент на адаптирането, защото елементи от него като: намаляване на обема или на трудността на учебно съдържание, извеждане на алтернативни цели, основно въвеждане в проблематиката, са посочени с по-високи стойности. Видно е, че компонентите на модификацията са с по-високи стойности от компонентите на диференциацията, към които се отнасят увеличаване нивото на подкрепа, съобразяване със стила на учене на ученика, промяна на стила на преподаване и увеличаване на степента на участие. Този резултат би могъл да се обясни с акцентите, които участниците поставят на самото учебно съдържание, а не толкова към стиловете на преподаване и учене, и участие на ученика със СОП. Обяснителен модел би могъл да се изведе и по посока на недостатъчното познаване на силните страни на учениците със СОП, нежеланието на

респондентите да променят собствения стил на преподаване и на организация на работата на учениците.

В проведените полу-структурирани интервюта, въпросите и съответно отговорите могат да се обединят в пет групи на уточняване:

- на начина на адаптиране на учебно съдържание;
- на ползвани ресурси за адаптиране на учебно съдържание;
- на стилове на преподаване и оценяване, и на учене;
- на включване на ученици, родители и колеги;
- на използване на интерактивни методи.

В отбелязаната група за начини на АУС, участниците извеждат критерии за адаптиране като: създаване на достъп на учебната среда - 90 %, ползване на асистиращи технологии - 15 %, съобразно нивото на възможности и потребности на учениците със СОП - 76 %, съобразно очакваните резултати и постижения - 79%, гъвкав пространствен дизайн на класната стая - 35% , намаляване на размера на учебното съдържание - 83%, значимост на тематиката на учебното съдържание - 46%. Процентът на отговорите надвишава 100, защото участниците дават повече от един отговор. В изведения критерий „създаване на достъпност на учебната среда“, почти всички участници посочват като основен показател използването на интерактивни методи в обучението – 99 %. В обобщен план, респондентите извеждат три критерия за адаптиране: достъпност, опит и компетенции на учителя. Детските учители предпочитат критерии за адаптиране, свързани със съобразяване с възможностите на децата със СОП - 83 %, началните учители предпочитат критерии, свързани с очаквани резултати и постижения – 79 %, а учителите в прогимназиален етап предпочитат критерии, свързани с намаляване на размера на учебното съдържание и значимост на тематиката – 78%. Очевидно, съобразно степента на образование оказва влияние за избора на критерии за адаптиране на учебното съдържание за деца/ученици със СОП.

Начините за адаптиране на учебното съдържание демонстрират следните резултати: използване на интерактивни методи - 89 %, създаване на позитивен климат - 97 %, съобразяване с нивото на децата/учениците - 88 %, и почти 90 % от респондентите извеждат начини за адаптиране съобразно отбелязаните от тях критерии за адаптиране. Не се отбелязват различия между респондентите от трите групи. Видно е че респондентите не само познават спецификата на приобщаващите практики, но и ги прилагат в работата си. Предпочитането на интерактивните методи за адаптиране на учебното съдържание е свързано с възможностите, които предоставят интерактивните методи за участие на всяко дете/ученик съобразно възможностите и способностите му, за емоционална и за индивидуална подкрепа съобразно потребностите на децата/учениците.

Отговорите на респондентите, свързани с ползвани ресурси и методи за адаптиране на учебното съдържание, показват че се предпочитат интерактивни методи – 96 %, както и помощни технологии и асистиращи технологии - 57 %. От респондентите - 90 %, които ползват помощни средства и асистиращи технологии посочват и конкретика на определени продукти и търговски марки ни помощни средства и софтуерни продукти на отделни компании и фирми. Респондентите отбелязват, че с ползването на софтуерни продукти и отделни мобилни приложения се увеличава интерактивността в педагогическото взаимодействие на учители - ученици със СОП и в процеса на обучението.

Като използвани стилове на преподаване, респондентите посочват предимно творческо-евристичен стил - 76%, диалогичен стил – 73%, стил „мониторинг“ – 57 %. Отново стойностите са повече от 100, защото респондентите посочват повече от един отговор. Интересно впечатление прави, че част от респондентите отбелязват

репродуктивен стил на преподаване - 32 % и същевременно претендират за въвеждане на иновативни модели в работата си. Този резултат може да се обясни единствено със стил на преподаване, който е станал рутинен, но е налице желание или социална желателност за осъвременяване на преподаването. Няма отговори от страна на респондентите за ползване на авторитарен, педантичен или бюрократичен стил на преподаване. Интересни интерпретации се отбелязват и по отношение на отбелязван мнемонически стил на преподаване, но предимно от детските учители - 32 % и началните учители - 37 %. Учителите от прогимназиален етап не отбелязват използване на този стил на преподаване, а всъщност мнемониката помага за по-лесно запомняне на определено съдържание и на определена информация.

Като използвани стилове на оценяване, респондентите отбелязват, че се съобразяват предимно с индивидуалността на всяко дете/ученик - 88 %, следвани от различията в стиловете на учене на учениците - 56 % и от съобразяване със сензорния профил на учениците - 52 %. При уточняващи въпроси за същността на сензорния профил, респондентите отбелязват, че сензорен профил на детето/ученика не е правен, но е налице съобразяване с възрастта на детето или на ученика и сензорните му предпочитания за възприемане, разбиране и научаване на учебното съдържание. Респондентите нямат предвид специално създаден сензорен профил по определени критерии. Но, съобразяването с индивидуалността на всяко дете/ученик включва и съобразяване с интереси, възможности и сензорни предпочитания на всяко дете/ученик. Както отбелязва Левтерова (2019): „Важно е учителите да разберат различията и индивидуалността в стиловете на учене на своите ученици, за да могат да изберат и прилагат най-удачните собствени стилове на преподаване в ежедневната си педагогическа практика. Тогава стиловете на обучение ще имат ефективност в цялостния процес на приобщаващо образование: и при преподаване, и при учене, при възпитание и при социализация.“

Респондентите отбелязват, че за адаптиране на учебното съдържание най-често ползват консултации от колеги - учители 78 %, от управленския екип на училището – 45 % и от родители - 26 %. Видно е че респондентите се доверяват предимно на педагогическия опит, а не толкова на административния опит и родителските изисквания и претенции, и разчитат предимно на добрите приобщаващи практики. Положителен е факта, че респондентите изграждат стратегии за адаптиране на учебното съдържание за деца/ученици със СОП чрез търсене на качествено взаимодействие с учителския и фамилията общностен контекст.

За адаптиране на учебното съдържание на деца/ученици със СОП с ползване на интерактивни методи, респондентите посочват като използвани интерактивни методи:

- проблемна дискусия - 87 %;
- създаване на проект - 87 %;
- дискусии от типа на „кръглия стол“ - 46 %;
- портфолио - 46 %;
- ролеви игри – 41 %;
- ролеви дискусии - 32%;
- дебати - 29 %;
- мозъчна атака - 15 %;
- обсъждане на казуси /кейс-стади/ - 10 %;
- тренинги - 5 %.

Видно е че се използват конвенционални интерактивни методи като се определят в зависимост от новостта, обема, степента на сложност на учебното съдържание и нивото и потенциала на децата/учениците. Респондентите с удовлетворение отговарят

пространно на въпросите за ползвани интерактивни методи за адаптиране като споделят и собствени добри практики по отделни теми или с отделни деца/ученици със СОП. Респондентите смятат, че интерактивните методи са най-подходящи за адаптиране на учебното съдържание за деца/ученици със СОП, тъй като чрез интерактивността се преодоляват психологическите бариери за участие на децата/учениците със СОП. Интересен резултат е за проблемна дискусия с най-високи стойности, но респондентите ползват този интерактивен метод в двата варианта: с всички деца/ученици, включително и с детето/ученика със СОП, и деца/ученици с детето/ученика със СОП. Този висок резултат е показателен за включването на детето/ученика със СОП и участието му в работата на групата/класа. С аналогично висок резултат е ползването на интерактивния метод „създаване на проект“. Този метод е предпочитан и от учениците, защото чрез него могат да представят творческите си идеи и концепции, и да представят разбирането и научаването на учебното съдържание съобразно интересите си, сензорните си предпочитания и потенциала, който притежават. Респондентите отбелязват, че ползват метода както индивидуално, така и групово. При груповата работа, детето/ученика се включва в различни позиции като член на групата - като пасивен участник, като предоставящ творчески идеи, като контролиращ отделни етапи или цялото изпълнение, като изготвящ/изработващ отделни детайли по проекта и като оценяващ отделни етапи или финалното изпълнение. В аналогичен план, детето/ученика със СОП се включва и в другите посочени интерактивни методи за адаптиране на учебното съдържание.

Не е отбелязан по-горе получения резултат, че респондентите /43 %/ използват дигитални технологии, например интерактивна дъска. Респондентите приемат и съобразно наименованието ѝ, и съобразно възможностите ѝ, значимостта за представяне на учебното съдържание по повече начини и с повече средства, което увеличава разбирането на учебния материал дори понякога без адаптиране, увеличава възможностите за участие на детето/ученика със СОП и увеличава степента, в която се овладява учебно съдържание. Но, съвсем коректно, респондентите маркират необходимостта от присъствие на детето/ученика в час за да може интерактивната дъска да се използва и от детето/ученика със СОП.

За други модели на интерактивност, включващи дигитални технологии като G-suite, електронен дневник и различни образователни софтуери за персонален компютър или образователни мобилни приложения, респондентите /56 %/ внасят положителни интерпретации, тъй като отразяват интересите, желанията и мотивацията на всички деца/ученици. „Ако мобилните и интернет приложенията ангажират вниманието и интереса на учениците със СОП, то процесът на обучение неусетно се трансформира в желан процес на игра и забавление“ (Левтерова, Д., 2016).

Образователните, и особено асистиращите дигитални технологии и ресурси, както в случаите на специално създадени за деца/ученици със СОП, така и в други случаи са структурирани в интерактивни модели съобразно сензорните предпочитания, и в перцептивно, моторно и когнитивно подходящи модели за възприемане на информация и научаване от деца/ученици със СОП.

Респондентите /98%/ отбелязват, че интерактивните методи са най-ефективното средство за адаптиране на учебното съдържание, независимо дали се ползват:

- с или без цифровизация;
- самостоятелно или групово, или за и с цялата група/клас;
- с и в различни общностни и социални контексти.

Заключение

Адаптирането на учебно съдържание за деца/ученици със СОП чрез интерактивни методи обезпечава възможности за непосредствено и автентично участие на децата/учениците със СОП, за реално проследяване на ефективността на разбиране и научаване, за овладяване на правила за поведение в групата/класа в процеса на обучение, емоционално съпреживяване и безспорно за успех както в ученето, така и в социалния свят.

Интерактивните методи използвани за адаптиране на учебното съдържание позволяват на учителя, работещ с деца/ученици със СОП да използва различни начини и ресурси за адаптиране, да реализира гъвкавост на стиловете на преподаване и оценяване и съответно да предоставя възможности за съобразяване с различните стилове на учене от децата/учениците със СОП. Не на последно място, адаптирането на учебното съдържание чрез интерактивни методи за деца/ученици със СОП създава условия за включване на различни училищни и извънучилищни общности - връстници, други учители, родители и т.н.

Интерактивните методи позволяват учебното съдържание да се адаптира за децата/учениците със СОП по начини, с ресурси и материали, с промяна на стилове на обучение, и чрез педагогически взаимодействия по модели, които правят ученето за децата/учениците със СОП достъпно, приятно и лесно, а за учителите персонално комфортно и педагогически компетентно.

Литература

1. Левтерова, Д. (2019). Вызовы перед стилями обучения в приобщающем образовании. В: XV Юбилейная международная научная конференция „Наука - Образование - Профессия: Системный личностно-развивающий подход“. ISBN 9 - 785001-502715.
2. Левтерова, Д. (2016). Асистиращи технологии. В: Левтерова, Д., Атанасова, Ж., Тричков, И. (2016). Стратегии и методи за работа с деца и ученици със специални образователни потребности. ISBN 978-619-202-201-3.